

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИЯ

**ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН
ДОКТОР ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „СТРАТЕГИИ И ПОЛИТИКИ
НА СИГУРНОСТ“**

НА ТЕМА:

УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ДЕЙНОСТТА НА ЧАСТНИТЕ ОХРАНИТЕЛНИ ДРУЖЕСТВА ПРИ КРИЗИ

**ДОКТОРАНТ:
ДИМИТЪР АСЕНОВ**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ПРОФ. ГЕОРГИ БАХЧЕВАНОВ, Д. Н.**

С О Ф И Я, 2018 г.

Дисертацията е обсъдена и допусната до защита на съвет на Департамент „Национална и международна сигурност“, състоял се на 19.11.2018 год.

Дисертацията съдържа 268 стр., от които:

- основната част от 242 страници, в това число: 9 фигури; 6 таблици; 9 страници със списък на използваната литература, включваща 110 различни информационни източника;

- допълнителна част от 26 страници съдържащи: списък с приложенията; 11 приложения, в това число: 18 фигури; 6 таблици.

Защитата ще се състои на 27.02.2019 г. от 14:40 часа в стая 115 на Корпус 2 на НБУ пред научно жури в състав:

1. Проф. д-р Ненко Дойков;
2. Доц. д-р Йордан Бакалов;
3. Проф. д-р Иван Иванов;
4. Доц. д-р Иван Панчев;
5. Доц. д-р Константин Пудин.

Материалите за защитата са на разположение на всички интересуващи се в стая 202 на Корпус 2 на НБУ.

Автор: Димитър Асенов

Заглавие: Усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
СЪДЪРЖАНИЕ	3
ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	5
ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ	6
ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ТЕЗА	7
ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ	7
МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	8
АПРОБАЦИЯ НА РЕЗУЛТАТИТЕ	8
СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА	9
<u>ГЛАВА ПЪРВА</u> РОЛЯ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА НА ЧАСТНАТА ОХРАНИТЕЛНА ДЕЙНОСТ	9
1.1. Същност и значение на частната охранителна дейност	10
1.2. Исторически преглед, състояние и нормативно регулиране на частната охранителна дейност	10
1.3. Частната охранителна дейност като елемент от системата за национална сигурност	11
1.4. Значение на Директива 2008/114/ЕО на ЕС за частната охранителна дейност в България	12
1.5. Нормативна база за частната охранителна дейност с оглед ограниченията по темата	12
1.5.1. Значение на Закона за частната охранителна дейност за ролята на фирмите от бранша при кризи	13
1.5.2. Частната охранителна дейност в контекста на Закона за защита при бедствия	14
1.5.3. Отношение на частната охранителна дейност към тероризма според Закона за противодействие на тероризма	15
1.5.4. Други официални документи със значение по темата	16
1.6. Ефективност и усъвършенстване на нормативната база за частната охранителна дейност при кризи	17
ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ПЪРВА	18
<u>ГЛАВА ВТОРА</u> АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ ЗА ДЕЙНОСТТА НА ЧАСТНИТЕ ОХРАНИТЕЛНИ ДРУЖЕСТВА ПРИ КРИЗИ	19
2.1. SWOT анализ на дейността на частните охранителни дружества при кризи	19
2.2. Матрица на SWOT анализа за дейността на частните охранителни дружества при кризи	20
2.3. PEST анализ на дейността на частните охранителни дружества при кризи	21
2.4. Матрица на PEST анализа за дейността на частните охранителни дружества при кризи	21
ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ВТОРА	22
<u>ГЛАВА ТРЕТА</u> ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЧАСТНАТА ОХРАНИТЕЛНА	23

ДЕЙНОСТ В СЛУЧАИ НА КРИЗИ	
3.1. Ограничаващи фактори за дейността на частните охранителни дружества при кризи	24
3.2. Насоки за дейност на частните охранителни дружества при кризи, допустими според сегашната нормативна регламентация	24
3.3. Планирането като насока за подобряване дейността на частните охранителни дружества при кризи	25
3.4. Подготовка на частните охранителни дружества за дейност при кризи, чрез тренировки и учения	26
3.5. Насоки за дейност на частните охранителни дружества при кризи изведени от практическия национален опит и чуждестранния опит от публично-частно сътрудничество	27
3.6. Насоки изведени от програмата на Европейската комисия за допълнителен растеж на отрасъл сигурност	28
ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ТРЕТА	28
ГЛАВА ЧЕТВЪРТА	
ПРИЛАГАНЕ НА МОДЕЛ С УСЪВЪРШЕНСТВАЩИ РЕШЕНИЯ ЗА ЧАСТНАТА ОХРАНИТЕЛНА ДЕЙНОСТ ПРИ КРИЗИ	30
4.1. Използвани научни методи и обосновка на избрания метод на моделирането	30
4.2. Описателен модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи	31
4.3. Приложение на модела в сценарий за дейността на частно охранително дружество при криза	32
4.3.1. Възможен ситуационен сценарий за дейност на частно охранително дружество в Нов български университет при бедствие – земетресение	32
4.4. Сравнение на работещият в сценария модел с положението от оригинала	33
4.5. Доказване приложимостта на модела за усъвършенстване на ЧОД при кризи	34
ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ЧЕТВЪРТА	35
ОБЩИ ИЗВОДИ ПО ТЕМАТА	36
ПРЕПОРЪКИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ЧОД ПРИ КРИЗИ	38
ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИЯТА	38
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	40
ПУБЛИКАЦИИ	41
СПИСЪК НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ИЗТОЧНИЦИ	41

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Темата на дисертацията „Усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи“ не е широко дискутирана в общественото пространство в нашата страна. Сравнително малко у нас са и писаните разработки с такава насоченост, но такива все пак има, като някои от тях са послужили при написването на тези страници и техните заглавия могат да бъдат намерени в поместения списък с използваните информационни източници¹.

Изборът на темата е продиктуван от възможността с нея да бъде изложена и доказана авторска теза, следствие на дългогодишен практически и управленски опит, в сферата на физическата охрана, както и в резултат на собствени проучвания, свързани с преминати програми за обучение в професионално направление 9.1. „Национална сигурност“.

В ограничителната рамка на този труд са изследвани: моментната неприспособеност на средата на частните охранителни дружества за осъществяване на дейност при кризи; ефективността на нормативните, поднормативните и други официални документи по темата; фактори от вътрешната и външната среда на охранителния бизнес, чиято промяна би довела до усъвършенстване на дейността при кризи.

По смисъла на допълнителните разпоредби на *Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност*, **понятието** „криза“ означава: „събитие, което нарушава състоянието на национална сигурност в резултат на целенасочени действия или бездействия на лица, групи или организации“. От значението на термина, законодателят е изключил природните фактори като възможна причина за възникване на криза, но като понятиен апарат за този труд, в смисъла на думата „криза“, като възможна причина за възникването ѝ, ще добавим и влиянието на природните фактори, каквито са бедствията.

Актуалността на разгледания проблем води началото си от факта, че през последните години делът на частната охранителна дейност в общия обем на дейности в сферата на охраната нарасна, в следствие на което произлезе и необходимостта да се изследват възможностите на охранителните дружества за реагиране при кризи в резултат на бедствия, аварии и катастрофи или терористични актове. Описаните обстоятелства налагат задълбочено изследване на възможните ефекти от участието на частните охранителни дружества в дейностите за защита на населението и инфраструктурата, при кризи на локално

---

¹ Виж по-долу на същата страница дефиницията за използваното понятие „криза“. В българската научна литература преобладават заглавия свързани с тероризма и отношението на частния сектор към превенцията на тероризма. За дейности на частните охранителни дружества при бедствия, които дисертацията разглежда заедно с тероризма, обединени в понятието „криза“, писмените източници са относително малко.

ниво, и придават изключителна актуалност на въпроса за определянето и закононото регламентиране на техните права и задължения в тази сфера.

Безспорно е, че значението на нормативната база е голямо, а това произлиза от факта, че в съвременното общество тя е основния регулаторен механизъм и гарант за функциониране на всяка една организация и дейност, държавна или частна, а усъвършенстването на нормативните документи е задължително условие за адекватност към постоянно променящата се среда.

Ако приемането и/или променянето на закони и подзакони актове оказва своето влияние върху организацията на вътрешната системна среда, в която живеят и работят хората, то въздействието върху природните дадености на външната среда е невъзможно. Факторите от природната среда са причина страната ни да е подложена на отрицателните въздействия на над шейсет вида природни явления и процеси, които могат да имат негативни последици върху хората и тяхната собственост. Само три от известните на световната наука бедствия не се наблюдават на територията на страната – активни вулкани, вечни ледове и процеси на пустинообразуване. В световен мащаб категорично е доказано, че броят на жертвите и размера на щетите зависи пряко от подготовеността на населението за реакция на бедствието, като бедствието е пресечната точка между природата и човешката дейност. Към кризите предизвикани от неподвластните на човека природни влияния можем да добавим и значението на техногенните фактори, създадени от хората, но впоследствие излезли извън контрол, умишлени или в резултат на грешки, или стечение на обстоятелства, тяхното негативно влияние все по-често е причина за внезапната поява на нова криза на различно място по света.

Не можем да не отбележим и значението и негативните последици на зачестилите през последните години актове на терор по целия свят, от които бе засегната и нашата страна.

ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ

Обектът на изследване на дисертацията е частната охранителна дейност.

Предметът на изследване е средата, в която функционира частната охранителна дейност и факторите определящи ролята ѝ при кризи, и ограничаващи дейността по защита на населението и инфраструктурата при бедствия, аварии, катастрофи, и терористични актове. Като част от предмета на изследване, нормативната рамка на частната охранителна дейност е разгледана като фактор с основно значение за определяне на възможностите и проблемите за дейността ѝ при извънредни ситуации.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ТЕЗА

Усъвършенстване дейността на частните охранителни дружества при кризи може да бъде постигнато с целенасочено въздействие върху ограничаващите фактори, което да подобри неблагоприятните условия на неприспособената към момента среда.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ

Целта на този труд е да се изследват възможностите за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи, а резултатите от изследването да докажат, че секторът е с потенциал за влияние над баланса в състоянието на системата за националната сигурност при извънредни ситуации.

В изследването е анализирана ефективността на нормативната база, определяща рамката, при която се осъществява дейността на частните охранителни дружества при кризи и детайлно са разгледани факторите на вътрешната и външната среда на охранителния бизнес, дефиниращи възможностите и проблемите пред охранителните фирми при осъществяване на тази дейност.

За постигане на целта са поставени следните **задачи**:

1. С исторически преглед и оценка на състоянието, да се определи мястото и ролята на частните охранителни дружества в системата за сигурност и възможностите им за действия при кризи. Да се направи диагностичен анализ на моментното положение на нормативната база и степента на институционализация на частната охранителна дейност, определящи ролята ѝ по защита на населението и инфраструктурата, и очертаващи рамката на дейността на фирмите от бранша при кризи;

2. С помощта на научни методи да се разработи подробен анализ по отношение на възможностите и заплахите за дейността на частните охранителни дружества при кризи;

3. Въз основа на направения преглед и анализ да се обобщят изводи и да се посочат конкретни насоки за усъвършенстване дейността на частните охранителни дружества при кризи;

4. Да се създаде модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи, с насоки за практически и институционални промени. Да се докаже приложимостта на създадения модел с включването му в ситуационен сценарий. Доказването да се затвърди с помощта на изведена за целта формула за математическо изчисление.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

В процеса на изследване са използвани емпиричните методи на наблюдение, сравнение и измерване, както и емпирико-теоритичните методи на абстрахиране, анализ, индукция и дедукция. В определена степен, за нуждите на изложението, е използван количествен метод, а също така методите на мониторинг и верификация. Използван е метода на експертната оценка, употребени са историческия, системния и финансовия анализ, направени са подробни PEST и SWOT анализи. В резултат на анализирането е създаден описателен авторски модел с решения на проблемите, с които да бъде моделирана средата и променени нейните фактори, с цел развитие в посока утвърждаване ролята на частните охранителни дружества при кризи.

Със ситуационен сценарий за криза при бедствие, е сравнен създадения работещ модел и неработещия вариант при сегашното оригинално състояние на средата на частната охранителна дейност. Изведени са критерии за ефективност при оценката на качествения резултат, за доказване на работещия модел. В унисон с постигането на целта, разработеният и представен в изложението модел цели даване на насоки за промени, както в практиката, така и в институционализирането на частната охранителна дейност, което на свой ред да доведе до усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи.

За доказване на приложимостта на модела е използван ситуационен сценарий за кризисно събитие, който е базиран на реална и достоверна информация, комбинирана с имагинерна промяна на някои фактори на външната и вътрешната среда, с идеята да се получат желани оптимизирани резултати, касаещи подобряването на дейността на частните охранителни дружества при кризи.

АПРОБАЦИЯ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Част от резултатите на дисертацията са докладвани на Международна научна конференция: „Европа: Глобални заплахи и интегрирана сигурност. Сигурност в Черноморския регион“, състояла се през месец май 2017 г., организирана от Нов български университет. Темата на доклада е: „Европа: Потенциал за дейност на частните охранителни дружества срещу глобалните заплахи“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията се състои от общо 268 страници, в които влизат: увод; четири глави, с изводи след всяка глава; общи изводи и препоръки; заключение; 11 приложения; списък на използваните 110 различни информационни източника.

Основното съдържание е поместено на 242 страници, а приложенията са на 26 страници. Общо в изложението и в приложенията са поместени 27 фигури и 12 таблици.

Изложението по темата е структурно разделено в четири отделни глави, всяка от които касае в различен аспект решаването на поставените задачи. В писмената работата е изнесено голямо количество информация, направени са анализи на проблемите и са формулирани съответните изводи и препоръки относно промяната на някои фактори на външната и вътрешната среда, в това число на институционалното регулиране на частната охранителна дейност, касаещо защитата на населението и инфраструктурата при кризи.

ГЛАВА ПЪРВА

РОЛЯ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА НА ЧАСТНАТА ОХРАНИТЕЛНА ДЕЙНОСТ

В първата глава, с исторически преглед и оценка на състоянието, е определено мястото и ролята на частните охранителни дружества в системата за сигурност и възможностите им за действия при кризи.

Тази част на труда ни запознава със същността и съвременното значение на частната охранителна дейност. С исторически анализ са изведени етапите в развитието на сектора, а с помощта на системния анализ охранителните фирми са разгледани като част от системата за национална сигурност. Финансов анализ, на състоянието на пазара за охранителни услуги, извежда значението на този бизнес за икономиката на страната и за обществото. Анализирани са редица нормативни, поднормативни и други формални документи свързани с темата. Направени са изводи относно липсата на писани правила за дейността на частните охранителни дружества при кризи, както и за недостатъчността на компетенции и практическа подготовка на човешките ресурси.

1.1. Същност и значение на частната охранителна дейност

Точката разглежда частната охранителна дейност като индустрия от решаващо значение за гарантиране на сигурността и безопасността в личен, национален и световен план.

През ХХI век частната охранителна дейност е отговорна за защитата на национални институции и критични инфраструктурни системи, но също така защитава интелектуална собственост и чувствителна корпоративна информация, пази нашите домове, собствеността и личната ни неприкосновеност. Частната охранителна дейност е от съществено значение за гарантиране сигурността на хората и тяхното имущество. Нейни представители осигуряват охрана в предприятия от производството, комуналните услуги, здравните и учебните заведения и транспорта. На практика частната охранителна дейност е навлязла във всички сфери на съвременния живот.

Представените в точката данни, по финансови показатели за частната охранителна дейност в България, говорят достатъчно за размера и значението на сектора за икономиката на страната като цяло. Обществото обаче не разпознава наболелите в сферата на услугите за сигурност проблеми, такива определено има, а неизползвания огромен потенциал на охранителните фирми, в някои насоки, е загубена полза за държавата.

1.2. Исторически преглед, състояние и нормативно регулиране на частната охранителна дейност

В тази част на труда е разгледано развитието на частната охранителна дейност в исторически план и е направен анализ на състоянието ѝ в момента. Изследвана е еволюцията на нормативните документи, които регулират обществените отношения в бранша. На тази база са обобщени изводи, част от които са поместени по-долу.

Нелеките условия за „правене на бизнес“ в сферата на частните услуги за сигурност и твърде ниското заплащане на работната сила в сектора оказват негативно въздействие по отношение повишаването на субективните качества на човешките ресурси в бранша, в т.ч. квалификация, компетентности, умения, мотивация за усъвършенстване и припознаване на охранителната дейност като професионално призвание. Ниските цени на охранителните услуги, предполагащи и минимални възнаграждения, влияят пряко върху професионална подготовка на заетите, амбицията за повишаване на квалификацията им и желанието за учене през целия живот.

Липсата на утвърден, задължителен за прилагане, секторен модел за компетенции и използването на заетите основно за извършване на портiererска, и

пазаческа дейност, девалвират професията, и уронват авторитета ѝ на частен вариант на правоохранителна структура. Частната охранителна дейност е на едно от първите места, като работодател, по брой на заетите служители, от което следва че е крайно необходимо да се развие определен професионален компетентностен модел, да се създадат и въведат професионални стандарти в него.

Въпреки икономическата криза, в сферата на охранителните услуги оперират редица големи фирми, които реализират немалки печалби и то въпреки свиването на пазара. Тези големи „играчи“ притежават достатъчно човешки и материални ресурси и могат да бъдат разглеждани като организации с потенциал за дейност по защита на населението и инфраструктурата при бедствия, аварии и катастрофи, а и при терористични актове, но само след като бъдат направени необходимите промени в нормативната база и механизмите за контрол.

1.3. Частната охранителна дейност като елемент от системата за национална сигурност

Точката цели доказване принадлежността на частната охранителна дейност към системата за национална сигурност. В процеса на изследването, фирмите от бранша са разгледани като част от подсистемата за сигурност на гражданите, в която те осъществяват своята дейност, предлагайки услугите: „сигурност на личността“ и „сигурност на бизнеса“. Ролята им в тази система е утвърдена с примери за възложена охрана на обекти с обществено значение, част от тях влизащи в списъка на националната критична инфраструктура.

Частната охранителна дейност, в качеството си на доставчик на услуги в сферата на личната и фирмена сигурност, представлява елемент от превантивната система за противодействие на престъпността, която система, от своя страна, е част от сложната системата за национална сигурност. В съвременната държава, добре организираната система за национална сигурност е задължително условие за ефективно управление на държавните институции, местната власт, стопанските субекти, гражданите и техните организации, за гарантиране принципите на демокрацията и устойчивото икономическо развитие, и просперитета на страната.

Развитието на сектора за охранителни услуги и постоянно нарастващия брой на взети под охрана инфраструктурни обекти, все повече увеличава значението на ЧОД за сигурността в страната, факт който убягва на по-голямата част от обществото. В наши дни частната охранителна дейност е съществен елемент от икономиката и от системата за национална сигурност, с постоянно нарастващо влияние по отношение гарантиране на индивидуалната и колективната сигурност, опазвайки различни финансови и материални активи, и

гарантирайки вътрешния ред в огромен брой и различни по предназначение обекти.

1.4. Значение на Директива 2008/114/ЕО на ЕС за частната охранителна дейност в България

В контекста на темата, тази точка на дисертацията разглежда Директива 2008/114/ЕО. В документа се разпознават очертанията на потенциалната роля на частните охранителни фирми за гарантиране сигурността на критичната инфраструктура. Разработеното към Директивата - Приложение II „Процедура за изготвяне на операторски план за сигурност“ на практика посочва конкретни възможности относно тази роля. В тази връзка, една от възможностите е, че на частните охранителни дружества може да бъде възлагана дейност, по смисъла на приложението, за подпомагане на изготвянето на „Операторския план за сигурност“, който установява елементите на критичните инфраструктури и мерките за сигурност, които съществуват или се прилагат за тяхната защита.

Като резултат на изследването, в точката е достигнато до заключение, че съдържанието на Директива 2008/114/ЕО е непознато за частната охранителна дейност в нашата страна, въпреки че реализирането на насоките, които дава, би гарантирало по-високо ниво на сигурност при охраняване на обекти от критичната инфраструктура в нормална и кризисна среда.

1.5. Нормативна база за частната охранителна дейност с оглед ограниченията по темата

В тази част на дисертационния труд, с няколко подточки, е направен анализ на нормативните документи със значение по темата, като са описани съществуващите ограничения и пропуски, и са посочени конкретни възможности за усъвършенстване.

Обществените отношения, свързани с частната охранителна дейност, нейното административно регулиране и контрол, през последните години, са регламентирани в Закона за частната охранителна дейност, приет през 2004 година. Тринадесет години по-късно, през месец август 2017 г., в Парламента е внесен проект за нов закон, който е приет на второ четене, на заседание на Народното събрание, на 18.01.2018 г.

Далеч от съвършения модел, старият закон с поостарялата си и непълна нормативна рамка, години наред не позволява ефективно да бъдат решавани някои от проблемите в сферата на охраната и фактически се явява препятствие за развитие на тази дейност, за професионализма при нейното осъществяване, и

качеството на предлаганите услуги. Не са малко и критичните коментари по някои променени положения в новия закон от 2018 г., но ефективността на нормативната база по темата е обект на изследване по-напред в изложението.

В единомислие с нормалната логика, за следване на световните тенденции, в Република България също започва процес по налагане на нови нетрадиционни за частната охранителна дейност услуги, като оказване на първа-долекарска помощ на пострадали, транспорт на лекуващи лекари, противопожарна охрана (*най-голямата охранителна фирма в страната разполага с оборудвани автомобили за спешна помощ и противопожарна охрана и от години ги предлага на клиентите си в палитрата с услуги, естествено срещу заплащане*). Други специфични дейности, като охрана на затвори, охрана и транспортиране на затворници, охрана на летища, железопътни гари, пристанища и редица други, отдавана се предлагат от частни компании за сигурност в различни краища на света, и е въпрос на време да се наложат и на нашия пазар. Тези неизбежни промени приближават дейността на охранителните фирми и към материята на темата „дейност при кризи“, но реализирането им към момента е затруднено от ограничителната рамка на нормативната база, на което се спираме в следващите подточки.

1.5.1. Значение на Закона за частната охранителна дейност за ролята на фирмите от бранша при кризи

В основните принципи на охранителната дейност, изведени от стария Закон за частната охранителна дейност от 2004 г. и от новия ЗЧОД от 2018 г., не е обърнато внимание на въпроса за взаимодействието с МВР по отношение действия при бедствия и в случаи на терор, а са визирани само борбата с престъпността и опазването на обществения ред – в отменения закон, и взаимодействието с органите за обществен ред и сигурност – според новия закон.

В стария, а и до голяма степен в новия Закон за частната охранителна дейност не са предвидени задължения на частните охранителни дружества по защита на населението и инфраструктурата при кризи, което прави тяхната роля в извънредна ситуация доста неясна. Евентуална инициатива за нормативна промяна в тази посока, би дала положителен резултат, но дори и в сегашния си вид, закона не създава пречки за планиране и изпълнение на подобна дейност.

Дейността на частните охранителни дружества при кризи е тема, която беше останала извън обхвата на Закона от 2004 г., а за съжаление липсва и в новоприетия закон, но за известна промяна в положителна насока, все пак, можем да говорим, вземайки предвид записаното в Чл. 66 на новия ЗЧОД, който гласи: „(1) При възникване на бедствия и аварии лицата, извършващи частна

охранителна дейност на засегнатите територии, изпълняват задачи, поставени им от длъжностното лице, ръководещо спасителните дейности и дейностите по отстраняване на опасностите за населението. (2) При терористичен акт или заплахата от терористичен акт лицата, извършващи частна охранителна дейност, действат по предварително съгласуван със съответната областна дирекция на МВР план, конкретен за всеки обект. (3) При провеждане на антитерористична операция лицата, извършващи частна охранителна дейност в зоната на операцията, действат съгласно чл. 39, ал. 6 от Закона за противодействие на тероризма.“

Въпреки липсата на конкретика, новият закон е макар и малка стъпка напред в развитието на сътрудничеството между публичната власт и ЧОД в случаи на кризи, но като цяло пропуска в нормативната база има пряко негативно влияние върху публичния сектор, който губи от нереализирания потенциал на компаниите за сигурност за превенция и пряко участие в управлението при извънредни ситуации. Получава се така, че частните охранителни дружества нямат ясно определени функции и в случаи на кризи, породени от техногенен или природен фактор, могат да разчитат единствено на индивидуалните качества на служителите си.

1.5.2. Частната охранителна дейност в контекста на Закона за защита при бедствия

Законът за защита при бедствия съвършено ясно определя основните дейности очертаващи защитата при бедствия, която се извършва на национално, областно и общинско ниво и се осъществява чрез: провеждане на превантивна дейност; провеждане на дейности по защитата при възникване на бедствия; подпомагане и възстановяване; ресурсно осигуряване; предоставяне и приемане на помощи.

В тази нормативна рамка, без да „задълбаваме“ в материята, като разсъждаме логически, можем да допуснем съждението, че охранителните фирми биха могли да се включат на трите нива и във всяка една от изброените точки, с действия в помощ на общината, областта или държавата. Няма законова пречка за това, но предстои (*по-напред в изложението*) да определим възможностите и компетенциите на частната охранителна дейност в тази насока.

Според ЗЗБ, представителите на ЧОД в качеството си на търговски дружества, попадат в състава на единната спасителна система, което пък от своя страна означава, че дейностите по защита, визирани от закона, могат да им се вменяват в зависимост от компетенциите, без да се отменят основните охранителни задължения, възложени им по договор от техните клиенти.

Въпреки неприспособената към момента нормативна база, все повече големи инфраструктурни обекти се поверяват за охрана на частни компании за сигурност и то в среда на все по-чести и разрушителни природни бедствия и дръзки терористични актове, а това че имаме действащ, макар и несъвършен Закон за защита при бедствия е само първата стъпка в превенцията. Предстои немалка работа по развитие на нормативното регулиране и по изграждане на ефективно работеща единна спасителна система, в която своето място трябва да намерят и множеството дружества изпълняващи частна охранителна дейност.

1.5.3. Отношение на частната охранителна дейност към тероризма според Закона за противодействие на тероризма

Макар противодействието на тероризма да е обяснено като общонационална дейност в този нормативен акт, то в определянето на органите ангажирани с изпълнението ѝ, липсва вероятността за взаимодействие с частния сектор. Законодателят не е допуснал възможността за участие на частните охранителни дружества в процеса на противодействие на тероризма, въпреки че в някои аспекти, на посочените в закона цели, такава връзка между публичния и частния сектор е логична и би имала положителен ефект върху превенцията на тероризма.

Пропуснатата от ЗПТ възможност, за взаимодействие между държавните и местни органи и структури с представителите на ЧОД, изглежда дори по-нелогична след прочита на закона в частта на описаните основни принципи при противодействието на тероризма, където не откриваме никакви съществени различия, които да са в разрез с целите на частния бизнес.

Повечето от изброените дейности и мерки, посочени в ЗПТ, биха могли да се вменият, по места, на фирмите от частния сектор за сигурност, които изпълняват задълженията си по договори за охрана на големи инфраструктурни обекти, някои от тях влизащи в състава на критичната инфраструктура на страната. Това обаче не е допуснато от закона и държавата реално пропуска възможността да реализира потенциала на частните охранителни дружества, които имат кадрови и материален ресурс да поемат подобна обществена отговорност.

В изброените в закона мерки и временни ограничения, съпътстващи осъществяването на антитерористична операция, отново няма допускане за взаимодействие с частните охранителни дружества. Дори напротив, вместо за сътрудничество, законът категорично говори за „отстраняване на лица, осъществяващи частна охранителна дейност“. На практика това означава държавните органи да изгубят ценно време за опознаване на обстановката в непозната среда. Тук всяка форма на сътрудничество, с представителите на ЧОД

в обекта, би имала положителен ефект, било в споделяне на важна информация за самата инфраструктура като съоръжение или информация за определени лица, а дори и чисто визуално разпознаване.

ЗПТ задължава частните охранителни дружества, осъществяващи охранителна дейност в зоната на антитерористичната операция, да изпълняват разпореденията на ръководителя на операцията или определено от него длъжностно лице, но не са предвидени конкретни задължения за тези фирми, с които те биха допринесли за ефективността на антитерористичната операция.

Законът за противодействие на тероризма, като нормативен акт от I-во поколение, носи своите недостатъци. Обект на критика е предвиденото, при определени условия, даване на полицейски правомощия за задържане на лица на Въоръжените сили и на ДАНС. Друга слабост са недостатъчните превантивни мерки, а разглеждайки този документ през призмата на настоящата тема, можем да обобщим, че липсата на допускане за взаимодействие на ЧОД с държавните служби, при противодействието на тероризма, е пропуск от страна на Законодателя.

Въпреки че е очевидна, връзката между ЧОД и превенцията на тероризма е убягнала на Народното събрание в пристият през 2016 г. Закон за противодействие на тероризма, който макар и да допълва институционалната рамка на националната ни система за сигурност има някои несъвършенства. В тази връзка можем да споменем липсата на регламент за взаимодействие на държавните служби за сигурност с частния сектор, в лицето на охранителните дружества. Липсата на това взаимодействие, при превенцията и преодоляването на последиците от тероризъм, ощетява обществото, което е непосредствен свидетел на почти ежедневни кризи в следствие на все повече и все по-дръзки актове на терор по света.

1.5.4. Други официални документи със значение по темата

В тази част на изследването са подробно разгледани и анализирани, във връзка със значението им по темата, няколко допълнителни нормативни, поднормативни и други официални документи. В дисертацията, те са детайлно описани в обособени подточки. Ограниченият обем на автореферата не позволява цялостното им поместване тук, но те имат своето значение за крайните изводи. Посочваме ги в реда, в който са включени в дисертацията, като цитираме точните заглавия на всяка от подточките:

- Взаимодействие между частната охранителна дейност и въоръжените сили при кризи, според Закона за отбраната и въоръжените сили;
- Взаимодействие между частната охранителна дейност и органите на МВР при кризи според Закона за МВР;

- Роля на частните охранителни дружества при кризи в контекста на Закона за опазване на обществения ред при провеждането на спортни мероприятия;
- Компетенции на охранителите при кризи заложи в Наредба № 9 от 4 декември 2006 г. на Министерство на образованието и науката за придобиване на квалификация по професия "Охранител";
- Роля на частната охранителна дейност изведена от Стратегията за намаляване на риска от бедствия на Министерски съвет;
- Частната охранителна дейност в помощ на Единната спасителна система по смисъла на Националната програма за защита при бедствия 2014 – 2018 г. и годишните планове за нейното изпълнение.

1.6. Ефективност и усъвършенстване на нормативната база за частната охранителна дейност при кризи

В последната точка на глава първа са направени изводи относно ограничителното значение и необходимостта от промени на писаното право касаещо дейността на ЧОД при кризи. Изследвана е ефективността на нормативната база, с отношение към частната охранителна дейност, като е определена неприспособеността ѝ с оглед на зададените по темата ограничения, а именно действия на фирмите от бранша при кризи. Резултатът от процеса на анализиране на нормативните документи е събран в оценка за моментното им състояние със заключение, че дейността на частните охранителни дружества по защита на населението и инфраструктурата при кризи е де юре нормативно нерегламентирана.

Направеният извод е, че за утвърждаване на ролята на частните фирми за охрана при кризи е необходима промяна в нормативната регламентация.

В обобщение, за постигане на дълготрайна устойчивост на обществото при извънредни ситуации, с помощта на частните охранителни дружества, първо е необходим задълбочен преглед на действащото законодателство, нужно е подобряване на механизмите за намаляване на риска, приемане на конкретни нормативни промени в съществуващите или изработване на нови актове в областта на превантивното планиране и практическите мерки за намаляване на последиците от кризи.

ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ПЪРВА

1. В наши дни частната охранителна дейност е индустрия от решаващо значение за гарантиране на сигурността и безопасността в личен, национален и световен план. Въпреки проблемите в бранша в страната, частните охранителни компании притежават достатъчно човешки и материални ресурси, за да бъдат разглеждани като организации с потенциал за дейност при кризи;

2. Постоянните колебания в политическите и обществено-икономическите условия и бизнес средата са предпоставка за това, че множество инфраструктурни обекти се охраняват фиктивно от нелоялни участници в пазара на услуги за сигурност, което води до увеличаване на риска за неблагоприятни последици при възникване на кризи. Този процес, както и недостатъчното обучение на охранителите за дейност при извънредни ситуации, има своето негативно въздействие рефлектиращо пряко върху качеството на предлаганата охранителна услуга и върху компетенциите на ангажираните служители, и е пречка по пътя към усъвършенстване на дейността на ЧОД при кризи;

3. Частните охранителни дружества, описани от този труд, като елемент от системата за национална сигурност, могат да изпълняват дейности по защита на населението и инфраструктурата при бедствия, аварии, катастрофи и терористични актове. За реализиране на същото е необходимо продължаване на започнатото в дисертацията изследване, провеждане на по-широк и задълбочен експертен анализ на нормативната база и формалните документи по въпроса, който да набележи проблемите за решаване и да очертае целите, чието достигане ще бъде в интерес на усъвършенстването на дейността на ЧОД при кризи;

4. Въпреки безспорното значение, за осъществяването на охранителна дейност, „Директива 2008/114/ЕО на Европейския съюз относно установяването и означаването на европейски критични инфраструктури и оценката на необходимостта от подобряване на тяхната защита“, имайки предвид и съществуващите конкретни договорни ангажименти на охранителния бизнес по отношение гарантиране сигурността на обекти от критичната инфраструктура на страната, а и на ЕС, съдържанието на този документ не е познато на мениджърите в сектора, не е и обект на изучаване в първоначалното обучение на охранителите;

5. В настоящия вид на изследваните в дисертацията множество законодателни актове, поднормативни и други официални документи по проблема, липсва очертана нормативна рамка за дейността на частните

охранителни дружества при кризи, но няма и писани забрани за осъществяването на такава дейност. В новия Закон за частната охранителна дейност е направен бегъл опит за известно регулиране на ЧОД при кризи (*Чл. 66*), което обаче е крайно недостатъчно за търсеното усъвършенстване по темата. Освен в ЗЧОД, конкретно упоменаване на ЧОД откриваме само в Закона за противодействие на тероризма, където е записано, че при определени условия, при провеждане на антитерористична операция, се изземат функциите на охранителните фирми;

6. Резултатът от изследването и анализа на ефективността на писаното по темата право, води до заключение, че дейността на частните охранителни дружества по защита на населението и инфраструктурата при кризи е де юре нормативно нерегламентирана. Изводът, който можем да направим е, че за утвърждаване на ролята на частните фирми за охрана при кризи е необходима промяна в сегашната неприспособна нормативна база.

ГЛАВА ВТОРА

АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ ЗА ДЕЙНОСТТА НА ЧАСТНИТЕ ОХРАНИТЕЛНИ ДРУЖЕСТВА ПРИ КРИЗИ

В глава втора е разработен диагностичен анализ на моментното състояние и степента на институционализация на частната охранителна дейност, определящи ролята ѝ по защита на населението и инфраструктурата, и очертаващи рамката на дейността на фирмите от бранша при кризи. Въз основа на информацията от предишната глава, с помощта на методите на SWOT и PEST анализа е изследван проблема за дейността на частните фирми за сигурност при кризи, като са направени важни обобщения, които на по-късен етап ще бъдат ползвани при формулирането на изводи и насоки за развитие на ЧОД при кризи.

2.1. SWOT анализ на дейността на частните охранителни дружества при кризи

Като основа за SWOT анализа са ползвани изнесените в първа глава данни за охранителния бизнес в нашата страна, както и разгледаните нормативни, и други регламентиращи документи, и направените на тази база изводи относно проблемните моменти в определянето и бъдещото

усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи. Анализирани са факторите от системната за ЧОД среда. В логическата последователност на SWOT анализа, са изведени силните и слабите страни, възможностите и заплахите, които касаят дейността на частните охранителни дружества при извънредни ситуации. Със съставянето на матрицата на SWOT анализа е получен нагледен, опростен модел на ситуацията, което позволява да бъдат направени общи изводи и да се поставят цели за планиране в посока усъвършенстване на ЧОД при кризи.

2.2. Матрица на SWOT анализа за дейността на частните охранителни дружества при кризи

ДЕЙНОСТ НА ЧАСТНИТЕ ОХРАНИТЕЛНИ ДРУЖЕСТВА ПРИ КРИЗИ - SWOT АНАЛИЗ

	ПОЛОЖИТЕЛНО ВЛИЯНИЕ ЗА ДЕЙНОСТТА ПРИ КРИЗИ	ОТРИЦАТЕЛНО ВЛИЯНИЕ ЗА ДЕЙНОСТТА ПРИ КРИЗИ
ВЪТРЕШНА СРЕДА	STRENGTHS – СИЛНИ СТРАНИ, ПЛЮСОВЕ 1. Огромен брой човешки ресурси; 2. Добра материална база; 3. Собствено финансиране; 4. Териториално покритие; 5. Непрекъснат режим на работа.	WEAKNESSES – СЛАБИ СТРАНИ, МИНУСИ 1. Няма нормативен регламент; 2. Няма задължително планиране за кризи; 3. Недостатъчна мотивация; 4. Ниска работна заплата; 5. Недостатъчно обучение; 6. Липсва практически опит от кризи.
	OPPORTUNITIES – ВЪЗМОЖНОСТИ 1. Информационни възможности; 2. Потенциална превантивна роля; 3. Възможност за практически дейности; 4. Потенциал за участие в СНАВР.	THREATS – ЗАПЛАХИ, ОПАСНОСТИ 1. Действия извън закона; 2. Грешки от некомпетентност; 3. Липса на координация с публичната власт; 4. Неадекватно планиране; 5. Заплахи от субективен характер; 6. Провал и остра обществена реакция.

SWOT анализът се е утвърдил като изключително полезен научен и практически метод, който е лесно приложим и в частния бизнес, и успешно се ползва като база за бъдещо планиране и общо подобряване дейността на

компаниите. Чрез този метод се търси посоката към усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи. Идеята е в следващата глава, на база на описаната SWOT матрица, с различни комбинации на силни страни и потенциални възможности на ЧОД, да се конкретизират насоки за справяне с изброените слаби страни и възможни опасности. Преди това, за да се избегне възможността за грешка от субективното оценяване, а и за да не се омаловажи влиянието на факторите от външната за ЧОД среда, в изследването е приложен още един научно-практически метод, а именно PEST анализа.

2.3. PEST анализ на дейността на частните охранителни дружества при кризи

Дисертацията използва метода на PEST анализа за изследване възможното влияние на фактори от външната среда над дейността на частните охранителни дружества при кризи. Изходящите данни от изследването, на по-късен етап (*в глава трета*), са включени в разработването на насоки за усъвършенстване по темата.

Следващата точка визуализира в табличен вид резултатите от PEST анализа.

2.4. Матрица на PEST анализа за дейността на частните охранителни дружества при кризи

ДЕЙНОСТ НА ЧАСТНИТЕ ОХРАНТЕЛНИ ДРУЖЕСТВА ПРИ КРИЗИ - PEST АНАЛИЗ

POLITICAL FACTORS – ПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ	ECONOMIC FACTORS – ИКОНОМИЧЕСКИ ФАКТОРИ
1. Политическа стабилност на държавата; 2. Нормативни документи; 3. Други официални документи; 4. Политика за национална сигурност; 5. Състояние на системата за национална сигурност.	1. Стабилна икономика и финансово състояние на ЧОД; 2. Заетост в сектора на охранителните услуги; 3. Ниво на работната заплата в ЧОД; 4. Доверие към ЧОД от страна на потребителите; 5. Възможност на ЧОД за собствено финансиране.
SOCIO-CULTURAL FACTORS – СОЦИАЛНО-КУЛТУРНИ ФАКТОРИ	TECHNOLOGICAL FACTORS – ТЕХНОЛОГИЧНИ ФАКТОРИ

<ol style="list-style-type: none"> 1. Сигурност на гражданите; 2. Имидж на професия „Охранител“ в обществото; 3. Образование на охранителите; 4. Безопасни и здравословни условия на труд. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мобилни и комуникационни технологии; 2. Технологии в сферата на сигнално-охранителната техника; 3. Интернет и информационни технологии в ЧОД; 4. Киберсигурност и защита на информацията.
--	---

Какво е постигнато в глава втора? В процеса на изследване, на дейността на ЧОД при кризи, са използвани методите на SWOT и PEST анализа. Средата е разделена на две, на вътрешна и външна за бизнеса, като всяка половина е декомпозирана на фактори, с помощта на посочените методи за анализ. От една страна, проблемът е разгледан като четирикомпонентна система, съставена от взаимосвързани вътрешни и външни фактори. С конкретни примери са изведени най-важните от тях, определящи силните и слабите страни, и дефиниращи възможностите и заплахите пред частните охранителни дружества при кризи. От друга страна, системата на ЧОД е поставена в пряка зависимост от външното за средата влияние на политически, икономически, социално-културни и технологични фактори, които са открити и описани.

Информацията, която е синтезираната в табличните форми на SWOT и PEST анализите, служи като отправна точка за следващата глава на дисертацията, в която с различни комбинации от външни и вътрешни фактори се търси решение на проблема с усъвършенстването на ЧОД при кризи. За целта са поставени няколко задачи: да се определи кои са ограничаващите фактори; да се дефинират възможности за развитие при запазване на състоянието на средата; да се определят насоки чрез директна промяна на някои факторни влияния; да се проучи чуждия опит, за да бъдат изведени конкретни насоки за търсеното усъвършенстване.

ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ВТОРА

1. Изведените с помощта на двата научни метода (*SWOT анализ и PEST анализ*) фактори, класифицирани в различни групи, според общите им признаци, могат да бъдат поставяни в различни комбинации, с цел засилване на положителните и намаляване на отрицателните въздействия, имащи отношение към развитието на дейността на частните охранителни дружества при кризи. *Тази възможност е използвана в помощ на продължаващото изследване по-напред в изложението;*

2. Практическото прилагане на резултатите от направените анализи, в процеса по намиране на верни решения за усъвършенстването на ЧОД при кризи, с извеждане на насоки с конкретно значение, предполага осъществяването на обратен процес по събиране на декомпозирания на отделни фактори системна среда. Постигането на желаното ново системно качество изисква в процеса на композиция да бъдат внесени съответни качествени изменения в някои фактори и елементи;

3. Резултатите от направените SWOT и PEST анализи, сами по себе си, не са решение на проблема с усъвършенстването на дейността на частните охранителни дружества при кризи, а представляват междинно звено с важна информация, върху която да стъпи и продължи изследването;

4. С помощта на анализа, в тази част на дисертацията, стъпвайки на изписаната в предишната глава и немалка по обем информация, в таблична форма, са изведени важни обобщения, на база на които, в следващата глава, да бъдат съставени изводи, необходими за извеждане на насоки и поставяне на цели относно усъвършенстването на дейността на ЧОД при бедствия, аварии, катастрофи и актове на тероризъм.

ГЛАВА ТРЕТА

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЧАСТНАТА ОХРАНИТЕЛНА ДЕЙНОСТ В СЛУЧАИ НА КРИЗИ

В тази част на дисертацията, въз основа на направения преглед и анализ от първите две глави, са обобщени изводи и са посочени конкретни насоки за усъвършенстване дейността на частните охранителни дружества при кризи.

Изследването в предните глави на дисертацията доказва, че при определени условия можем да допуснем реализиране на дейности от страна на частните охранителни дружества при кризи. Реалното осъществяване на тези дейности е ограничено по силата на въздействието на няколко външни за бизнеса фактора, които са обект на авторското търсене в първата точка на главата.

3.1. Ограничаващи фактори за дейността на частните охранителни дружества при кризи

В първа точка на трета глава са описани факторите влияещи върху реализирането на дейност при кризи от представители на ЧОД.

Към ограничаващите фактори, на първо място, е поставена нормативната рамка, която изяснява задълженията и поставя ясна граница на правомощията на изпълнителите на частна охранителна дейност. От гледна точка на темата, особено важно е познаването на нормативните документи по материята, като: „Закон за частната охранителна дейност“, „Закон за защита при бедствия“, „Закон за противодействие на тероризма“, „Закон за МВР“, „Кодекс на труда“, различни постановления на МС касаещи въпроса и др.

Вторият ограничаващ фактор, за дейността на охранителните фирми при извънредни ситуации, е ресурсната обезпеченост и възможностите на частните дружества – финансово и материално осигуряване, предпазни средства, помощни материали, техническо осигуряване (*в това число автомобили и средства за комуникация*), облекло и екипировка.

Третият фактор е от субективен характер - човешките ресурси – тук от значение са възраст и физическо състояние на охранителите, компетенции, знания, натренираност, мотивация. От голямо значение е качеството на задължителното първоначално обучение за придобиване на квалификация по професия "Охранител", провеждано по силата на наредба № 9 от 4 декември 2006 г., на Министерство на образованието и науката, която е разгледана в предишна глава.

На следващото четвърто място, своето ограничително влияние има и липсата на инициатива за публично-частно партньорство за съвместни действия при бедствия, аварии, катастрофи и тероризъм, макар че редица големи инфраструктурни обекти, някои от които част от Националната критична инфраструктура и дори и от Европейската критична инфраструктура, са поверени за охрана на частни компании.

Въпреки неприспособените нормативни документи, създаващи неблагоприятни условия, все пак съществуват възможности за осъществяване на дейност на ЧОД при кризи, на което е акцентирано в следващата точка.

3.2. Насоки за дейност на частните охранителни дружества при кризи, допустими според сегашната нормативна регламентация

Позовавайки се на изнесената емпирична информация и въз основа на разработения анализ (*в първа и втора глава*), точката описва конкретните дейности, които биха могли да се вменят на частните охранителни дружества

при кризи, съобразно нормативната рамка към момента, обективните и субективни възможности на самите фирми и условията на вътрешната, и външната за бизнеса среда.

При запазване организационната принадлежност и определените функции или предмет на дейност, въз основа на терминологията от Закона за защита при бедствия, можем да допуснем осъществяването на определени дейности от страна на частните охранителни дружества при кризи, които на кратко са: предупреждение; оповестяване; съдействие на единната спасителна система при спасителни операции; оказване на първа-долекарска помощ; ограничаване и ликвидиране на пожари в охраняваните обекти; временно извеждане, евакуация, укриване и предоставяне на индивидуални средства за защита; други действия в зависимост от ситуацията и възможностите.

3.3. Планирането като насока за подобряване дейността на частните охранителни дружества при кризи

Дисертацията разглежда планирането като една от наложителните мерки за повишаване на ефективността, необходима за усъвършенстването на дейността на частните охранителни дружества при кризи. В процеса на изследване е достигнато до извода, че за постигне на задоволителна степен на ефективност, плановете за охрана на инфраструктурните обекти, след въвеждане на задължително разработване на план за дейност при кризи (*след промяна в ЗЧОД, чиято необходимост е подробно разгледана в глава първа*), трябва да съдържат решения на задачи в следните насоки:

- Анализ и оценка на риска от възможни бедствия, аварии и катастрофи в района, в който е разположен охранявания инфраструктурен обект;
- Анализ и оценка на риска от реализиране на терористични актове;
- Мерките за предотвратяване или намаляване на риска от бедствия, аварии и катастрофи в обекта;
- Мерки за превенция на тероризма;
- Мерки за защита на служителите и посетителите в охранявания инфраструктурен обект;
- Планиране на укриване и евакуация, в зависимост от анализа и оценката на риска от възможни бедствия, аварии и катастрофи или терористични актове;
- Разпределение на задълженията за изпълнение на предвидените мерки (*планът за охрана касае участието и на възложителя по договора за охрана*);

- Средствата и ресурсите, необходими за изпълнение на мерките и дейностите по защита на инфраструктурния обект, разпределени между възложителя и изпълнителя на договора за охрана;
- Начин на взаимодействие между охранителната фирма, възложителя и националната система за сигурност в лицето на различните държавни служби;
- Ред за ранно предупреждение и оповестяване на органите на изпълнителната власт, на частите на единната спасителна система, служителите и посетителите, в охранявания инфраструктурен обект, при опасност или възникване на криза;
- Събиране и предоставяне на информация на специализираните държавни служби;
- Време/срокове за реагиране за всяко действие по плана на инфраструктурния обект.

От прочита на действащото в страната ни законодателство можем да изведем основен принцип, на който да подчиним превантивното планиране при кризи. Принципът описан от Чл.4 (1) на Закона за защита при бедствия е: „предимство на спасяването на човешкия живот пред останалите дейности по защита“. За да не го нарушим, действията по защита на населението и инфраструктурата при бедствия или тероризъм, заложи в плана за охрана, трябва да са в посока предотвратяване или намаляване влиянието на вредните за хората фактори, при което се гарантира запазването на тяхното здраве и живот.

Дисертацията изтъква, че планове на ЧОД за защита при кризи са онази липсваща към момента превантивна мярка, чието масово въвеждане и утвърждаване би довело до цялостно уреждане на взаимодействието на мрежата от частни охранителни дружества и различните специализирани служби в системата за национална сигурност. Полученият в резултат синергиен ефект логически би довел до повишаване защитеността на гражданите при кризи на локално ниво и до допълнително гарантиране на сигурността в страната, в най-широкия съвременен смисъл на понятието.

3.4. Подготовка на частните охранителни дружества за дейност при кризи, чрез тренировки и учения

Заедно с планирането, тази част на изследването, разглежда тренировките и ученията като основна насока за усъвършенстване дейността на ЧОД при кризи, за което могат да се приведат примери от практическия чуждестранен опит.

Като цел на тренировъчния процес точката посочва придобиването на определени умения за използване на различни индивидуални и колективни средства за защита, специализирана екипировка и инструменти. Направено е

обобщение, че тренирането на действията в точната им последователност допълва знанията на охранителите и утвърждава алгоритъма за реакция при извънредна ситуация, на което е отредено изключително значение при реално събитие, в което времето би било допълнително утежняващ фактор.

Дисертацията поставя като задължителна за решаване задача, за всяка тренировка, усвояването на специфични умения за опазване на човешкия живот и здраве от различни опасни влияния на техногенно обусловени или природни събития. Гарантирането на висока степен на готовност, на локално ниво, предполага в обхвата на практическата подготовка да се тренират всички дейности имащи отношение към различните, възможни за района, кризисни събития и възможните вредни влияния на опасните за човека фактори.

Организирането на съвместни учения, на охранителните фирми с представители на публичната власт, е утвърдено в процеса на изследване, като желана насока за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи.

3.5. Насоки за дейност на частните охранителни дружества при кризи изведени от практическия национален опит и чуждестранния опит от публично-частно сътрудничество

В течение на проучването по темата е достигнато до извода, че в нашата страна липсват документирани случаи от участие на частни охранителни дружества в мероприятия по защита на населението и инфраструктурата при кризи. Действия с подобна насоченост, макар спорадични и неорганизирани, са извършвани от служители в ЧОД, но породени от чисто граждански подбуди и чувство на дълг, а не поради вменени задължения. Не се откриват и статистически данни за такава дейност. Дали поради финансови или по други причини, години наред липсва инициатива за комуникация и взаимодействие между частния бизнес за сигурност и държавата, за развитие по въпросите на защитата на населението и инфраструктурата при извънредни ситуации.

На това място в дисертацията, с отношение по темата, са описани няколко работещи чуждестранни програми за сътрудничество с идеята, че опитът от тях може да бъде използван, адаптиран за нашите условия и разширен в посока взаимодействие при кризи. Позовавайки се на опита на други страни, точката е с акцент върху необходимостта от развитие на публично-частното сътрудничество, което да доведе до усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества в извънредни ситуации.

3.6. Насоки изведени от програмата на Европейската комисия за допълнителен растеж на отрасъл сигурност

Програмата е написана в контекст на анализ на състоянието на световния пазар за сигурност и факта, че през последните години този пазар е нараснал почти десетократно - от приблизително 10 милиарда евро през 2000 г., на около 100 милиарда евро през 2011 г., а годишния оборот в ЕС възлиза на 30 милиарда евро. Последните тенденции в развитието на пазара обаче сочат, че делът на европейските дружества на световния пазар може да намалее значително, ако не се вземат мерки за повишаване на тяхната конкурентоспособност.

Правилният път за развитие на сектора за частни охранителни услуги, в нашата страна, минава през изпълнение на европейските норми, стратегии и политики за сигурност, което на свой ред би повлияло за усъвършенстването на дейността на частните охранителни дружества при кризи.

Въз основа на Програмата на Европейската комисия за допълнителен растеж на отрасъл сигурност, в точката са изведени примерни насоки, в които е възможно потенциално участие на частните фирми за охрана в секторни дейности: защита на критичната инфраструктура; защита на физическата сигурност; антитерористично разузнаване (*превенция на тероризма*).

Коректното регламентиране на ЧОД, по логиката на Европейската комисия, води до изясняване на ролите в сферата на сигурността, води и до финансово стабилизиране на пазара на услуги в тази ниша, повишава субективното усещане за сигурност на отделния гражданин и реално се отразява на националната сигурност. Значението на охранителните фирми по отношение осигуряването на защитата на критичната инфраструктура в ЕС все повече се увеличава, увеличават се и отговорностите в случаи на кризи, а това налага цялостно преосмисляне на значението на охранителната професия у нас и промяна на имиджа ѝ пред обществеността.

ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ТРЕТА

1. Изследването разглежда няколко фактора от системната среда на ЧОД като основни ограничители за осъществяването на дейност при кризи. Това са: нормативната регламентация, материалната обезпеченост, човешките ресурси и двупосочната липса на интерес за публично-частно сътрудничество в тази сфера. Като вариант за бъдещо усъвършенстване на дейността на ЧОД при кризи трябва да се търси подобрене на факторните въздействия в същите насоки;

2. Въпреки потенциалното ограничително влияние на писаните нормативи в нашата страна, по отношение на частната охранителна дейност при кризи, процесът на търсене и анализиране на документи от българското право, не откри забранителни правила за упражняване на подобна дейност. Липсата на създадени конкретни регулаторни механизми, за дейността на частните охранителни дружества при кризи, създава известни затруднения относно упражняването на такава дейност, но не я поставя извън закона и тя може да бъде осъществявана от представителите на ЧОД по смисъла на действащия ЗЗБ;

3. Усъвършенстването на дейността на частните охранителни дружества при кризи изисква въвеждане на задължително разработване, за всеки един охраняван обект, на анализ и оценка на риска от кризи, който да бъде използван за разработването на подробен, съобразен с рисковете, съвместно утвърден (*с възложителите*), план за действие при кризи;

4. За повишаване подготвеността на охранителите по отношение на действия при кризи, е наложително разширяване на учебния план за провеждане на първоначално обучение по професия „Охранител“. Необходимо е и засилване на контрола относно провеждане на първоначалното обучение, с оглед спазване на учебния план и прекъсване порочната практика за фиктивно провеждане на курса и на изпитната форма. Придобиването на практически умения от охранителите и повишаването на готовността на компаниите за сигурност, за действия при извънредни ситуации, може да се реализира само чрез реална подготовка, чрез провеждането на периодични тренировки и учения, съвместно със специализираните държавни служби (*частите на Единната спасителна система по ЗЗБ*);

5. В нашата страна липсва систематизиране на поуките от практиката от участието на частни охранителни дружества в действия по защита на населението и инфраструктурата при кризи. Поддържането на база от статистически данни, в тази насока, би попречило за повтаряне на грешки в бъдеще и би утвърдило ролята на ЧОД при кризи. Съществуват работещи европейски и световни практики по отношение реалното участие на частните охранителни дружества с дейности по превенция, по посрещане и преодоляване на кризисни ситуации. Чуждестранният опит, в тази насока, трябва да бъде подробно разгледан, като се изведат онези практически приложими процеси, които могат да бъдат внедрени в нашата страна, което да доведе до усъвършенстването на ЧОД при кризи;

6. С анализ на Програмата на Европейската комисия за допълнителен растеж на отрасъл сигурност, взимайки предвид спецификата на сигурността в

нашата страна и въз основа на изнесената информация в този труд, можем да изведем примерни насоки, в които да търсим възможности за потенциално участие на частните фирми за охрана в секторни дейности (*според ЕК*): защита на критичната инфраструктура; защита на физическата сигурност; антитерористично разузнаване (*превенция на тероризма*).

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

ПРИЛАГАНЕ НА МОДЕЛ С УСЪВЪРШЕНСТВАЩИ РЕШЕНИЯ ЗА ЧАСТНАТА ОХРАНИТЕЛНА ДЕЙНОСТ ПРИ КРИЗИ

В последната глава е създаден описателен модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи, с насоки за практически и институционални промени. С фигури, таблици и графики са визуализирани функционални връзки и процесни зависимости в средата, в която функционира охранителната дейност. Направено е сравнение между моделираната среда на ЧОД при кризи и реалното състояние в момента. Приложимостта на създадения модел е доказана с включването му в ситуационен сценарий. Доказването е затвърдено с помощта на изведена за целта формула за математическо изчисление.

4.1. Използвани научни методи и обосновка на избрания метод на моделирането

За целите на изследването, в този писмен труд, частната охранителна дейност е разгледана като подсистема в системата за национална сигурност, като втората се явява система от по-висш порядък. В процеса на анализиране на дейността на частните охранителни дружества при кризи, търсещ като краен резултат извеждането на конкретни насоки за усъвършенстване, ЧОД е описана детайлно, декомпозирана на елементи и поделементи, представени в тяхната структурна свързаност и факторна зависимост от вътрешната и външната среда. В анализа на тази видимо сложна мрежа от мрежи, с изключително много комуникационни връзки и множество влияещи фактори, обхванати в целостта на сложната система на национална сигурност, са избрани и използвани различни научни методи, които са описани в изложението.

В точката е обоснован избора на описателен модел, като научен инструмент, използван за постигане целите на дисертацията. Цитирано е

определение за модел заимствано от външен източник (*Моррис Фреше*), което най-много се доближава до виждането на автора,

4.2. Описателен модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи

За нагледното представяне на описателния модел, с възможност за текущо сравнение с оригинала и представяне на очакванията за конкретни подобрения във възможния резултат, е избрана таблична форма с три колони. Първата колона визуализира оригинала, т.е. състоянието в момента. Втората описва моделираната среда, т.е. променените характеристики на оригинала. Третата колона дава представа за търсените усъвършенствани резултати в следствие прилагането на модела.

Сложната среда на ЧОД не позволява в рамките на изследването да бъдат обхванати всички възможни факторни влияния, така че моделната среда е опростена и описана от гледната точка на най-важните от тях, които според автора са:

- 1. Нормативна регламентация на ЧОД при кризи и имидж на професия „Охранител“;
- 2. Превантивно планиране на ЧОД при кризи;
- 3. Обучение и практически умения на охранителите за дейност при кризи;
- 4. Мотивация на охранителите за дейност при кризи;
- 5. Инициатива за взаимодействие с ЧОД при кризи от страна на публичната власт;
- 6. Ранно предупреждение и оповестяване от представителите на ЧОД при кризи;
- 7. Осъществяване на евакуация от страна на охранителните фирми при кризи;
- 8. Оказване на първа-долекарска помощ при кризи от служителите в ЧОД;
- 9. Минимизиране на риска от субективно обусловени фактори при кризи.

В процеса на изследване, в посоката на търсения положителен ефект от предложените в описателния модел целенасочени промени на определени фактори, влияещи над ЧОД при кризи, е създаден друг помощен модел илюстриращ с фигура сложните връзки и функционални зависимости в системната среда, в която работят частните охранителни дружества.

В подкрепа на създадения модел, като помощна визуална представа, в точката са поместени още шест допълнителни фигури.

4.3. Приложение на модела в сценарий за дейността на частно охранително дружество при криза

Важно за отбелязване е, че разработеният сценарий за дейността на частно охранително дружество при криза, не е напълно имагинерен, а притежава голяма доза достоверност, тъй като е избран реално съществуващ, охраняван с физическа охрана, инфраструктурен обект (*Нов български университет*), а визираната охранителна фирма е действащо към момента юридическо лице, с лиценз по смисъла на ЗЧОД.

Изнесената информация, по отношение броя на служителите и разстановката им по охранителни постове в обекта е автентична, а за входящи данни на сценария са използвани действително съществуващите и двустранно утвърдени официални документи:

- „Протокол за извършено охранително обследване на Нов български университет“, 2018 г.;
- „План за организацията на охранителната дейност и функционалните задължения на охранителите в Нов български университет“, 2018 г.;
- „Правилник за организацията на пропускателния режим в обект с физическа охрана, Нов български университет“, 2017 г.

В сценария е използвана и информация от действащият, утвърден „План за защита при бедствия, аварии и заплахи от терористичен акт в Нов български университет“ от 2016 г. Планът е разработен от Департамент национална и международна сигурност на НБУ, по искане на ръководството на университета, като в изпълнението му са включени конкретни задължения и отговорности на представители както на учебното заведение, така и на частното охранително дружество, натоварено с охраната.

4.3.1. Възможен ситуационен сценарий за дейност на частно охранително дружество в Нов български университет при бедствие - земетресение

В подточката е поместен сценарий, описващ възможна ситуация с възникнало природно бедствие (*земетресение*), като в илюстрацията на развиващото се събитие е използван създадения в предната точка описателен модел.

Представеният ситуационен сценарий има за цел да покаже приложимостта на описателния модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи. В следствие на прилагането на модела в сценария, са постигнати очаквани промени в качествените и времевите показатели на осъществяваните от частното охранително дружество дейности по време на описаната криза. Подобрени са функционалните връзки и е утвърдена възможността за непрекъснатост на работните процеси в кризисна обстановка. Като обобщение, след прилагането на модела в сценария, са изведени положителните резултати.

Ограничена от обема на този труд, ситуацията в сценария е опростена, но въпреки това дава достатъчно основание за извода, че моделът работи и може да бъде доразвиван, и практически използван за утвърждаване на охранителния бизнес като елемент от системата за национална сигурност, с потенциал за дейност по защита на населението в извънредни ситуации.

4.4. Сравнение на работещият в сценария модел с положението от оригинала

В посока на доказване приложимостта на разработения модел, в тази част на дисертацията, той е сравнен с положението от оригинала (*реалната ситуация в момента*), като са изтъкнати постигнатите подобрени характеристики на описаните в сценария дейности.

В точката е изяснено, че краткият сценарий, изложен на страниците на дисертацията, построен върху създадения описателен модел, не цели да бъде изчерпателно подробен, а да даде възможни насоки, които в бъдеще да се използват за разширяване обзора на изследването.

В тази част е направено и важно обобщение, че практическото прилагане на разработения модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи би постигнало положителни резултати в три направления:

- Полза за обществото в следствие на реализирания потенциал на ЧОД при кризи;
- Намаляване на материалните и финасовите загуби на клиентите на ЧОД при кризи;
- Допълнителни приходи за ЧОД от платени дейности при кризи.

4.5. Доказване приложимостта на модела за усъвършенстване на ЧОД при кризи

За да се обоснове уместността на създадения описателен модел, с числов израз, на това място в дисертацията, е изведена проста математическа формула, с която е доказана приложимостта на подобрения модел (*усъвършенстваната дейност на частните охранителни дружества при кризи*), който е сравнен с оригинала (*дейността на частните охранителни дружества при кризи в настоящите условия на средата*).

Нека приемем, че дейността на частните охранителни фирми при кризи има следното математическо изражение:

$$\text{ЧОДК} = ((D1 \cdot k) / t) + ((D2 \cdot k) / t) + ((D3 \cdot k) / t) + ((D4 \cdot k) / t) \dots$$

където **ЧОДК** е частната охранителна дейност при кризи;

D1, D2, D3, D4... – различни дейности на охранителното дружество при криза;

k – коефициент за качество на дейността, който нараства с подобряване качеството на извършване на определена дейност;

t – коефициент за време, който намалява при съкращаване на времето за осъществяване на определена дейност.

В най-простия си вариант, формулата изглежда така:

$$\text{ЧОДК} = (D \cdot k) / t$$

Т.е. приемаме, че частните охранителни дружества изпълняват само една дейност при криза. Нека също приемем, че при сегашното състояние на факторите на средата на ЧОД, *D=1, k=1, t=1*, като *D* е една и съща дейност, а единиците илюстрират моментното, непроменено състояние на трите показателя (*дейност, качество, време*), следователно:

$$\text{ЧОДК} = (1 \cdot 1) / 1$$

$$\text{ЧОДК} = \underline{1}$$

Получихме *1*, като числова стойност за **ЧОДК** в оригиналното състояние на средата. Нека сега поставим същата формула, но да вземем условията от вече променените условия на средата, които са описани в модела:

D няма промяна, тъй като запазваме същата дейност, т.е. *D=1*;

k>1 защото имаме промяна на качеството в положителен смисъл, нека приемем, че сме повишили качеството на дейността с 10%, т.е. *k=1,1*;

t<1 тъй като имаме съкращаване на времето, успели сме да намалим срока за изпълнение на дейността с 15%, което за коефициента време означава *t=0,85*.

Заместваем във формулата, в която **УЧОДК** е усъвършенстваната частна охранителна дейност при кризи:

$$\text{УЧОДК} = (D \cdot k) / t$$

$$\text{УЧОДК} = (1 \cdot 1,1) / 0,85$$

$$\text{УЧОДК} = \underline{1,294117}$$

Получихме две различни стойности, които можем да сравним:

$$\text{ЧОДК} = 1$$

$$\text{УЧОДК} = 1,294117$$

$$1,294117 > 1$$

Следователно, $\text{УЧОДК} > \text{ЧОДК}$

В полученото неравенство виждаме, че (УЧОДК) усъвършенстваната частна охранителна дейност при кризи има по-голяма числова стойност от оригинала, с което в опростен вид доказваме приложимостта на създадения описателен модел.

ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

1. В обширната материя на изследваната тема, избраният метод на описателното моделиране е обоснован като логичен избор на подходящ научен инструмент, който събира изходящите данни от анализа, направен в различни аспекти, с предложените насоки за усъвършенстване на дейността, в получен сумарен резултат, визуализиран с конкретика в табличния вид на матрицата на разработения модел, с описани допускания относно развитието на ЧОД при кризи;

2. В табличната форма на разработения описателен модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи, е представена една възможна, подобрена среда на ЧОД, в която са предложени алтернативни решения на основните проблеми от предварителния анализ по темата. Моделът доказва, че насочената промяна на определени фактори, води до значително подобрение в дейността на охранителните фирми в извънредни ситуации и дава солидна основа за бъдещи изследвания с подобна насоченост;

3. Описаният ситуационен сценарий, базиран на създадения подобрен описателен модел на оригиналната среда, подсилен с достоверна информация от реалния живот, утвърждава постигнатите с модела резултати на усъвършенстване на дейността осъществявана от ЧОД при кризи, като дава опростена представа на сложната и променлива среда по време на нежелано кризисно събитие. *Сценарият представлява добра идейна база за практическо приложение в бизнеса;*

4. Направеният сравнителен анализ, на променените фактори в средата на описателния модел и положението на средата в оригиналните условия, доказва работоспособността на модела с изтъкване на силните му страни,

разглеждайки го като алтернатива за усъвършенстване на дейността на ЧОД при кризи;

5. Използваните количествени, качествени и времеви показатели, за измерване на усъвършенстването на дейността на частните охранителни дружества при кризи, заместени с числовите си стойности, в изведената проста формула, доказват след математическо сравнение, че разработения, след подробен анализ, описателен модел, води до положителни резултати, т.е. функционира правилно, и има своето научно и практическо приложение.

ОБЩИ ИЗВОДИ ПО ТЕМАТА

1. В наши дни частната охранителна дейност е индустрия от решаващо значение за гарантиране на фундаменталните потребности на човешките общества от сигурност и безопасност. Най-съществено влияние на ЧОД се наблюдава в равнищата на личната и груповата сигурност.

2. Въпреки основополагащото значение на Директива 2008/114/ЕО на ЕС, по отношение охраната на обекти от критичната инфраструктура, съдържанието на документа е непознато в средите на частната охранителна дейност у нас. Преодоляването на този проблем е едно от задължителните условия в посока към усъвършенстване на дейността на ЧОД при кризи.

3. Въпреки съществуващите проблеми, секторът за частни услуги за сигурност в нашата страна притежава достатъчно финансови и материални ресурси, както и кадрови потенциал, изразен в огромен, за нашите мащаби, брой на човешките ресурси, с които би могъл да оказва положително влияние над баланса в състоянието на системата за сигурност в извънредни ситуации;

4. За постигане на дълготрайна устойчивост на обществото при кризи, с помощта на частните охранителни дружества, е необходим задълбочен преглед на действащото законодателство, нужно е подобряване на механизмите за намаляване на риска, приемане на конкретни нормативни промени в съществуващите или изработване на нови актове в областта на превантивното планиране и практическите мерки за намаляване на последиците от кризи.

5. В настоящия вид на нормативните документи по темата, не се откриват писани забрани за осъществяването на дейност на ЧОД при кризи, но реализирането на такава дейност е затруднено от липсата на очертана и конкретна нормативна рамка, и ясно формулирани правила.

6. Съществуващите в момента ограничаващи фактори, на средата на ЧОД, лишават обществото от ползите, които могат да се изведат от възможностите на частните охранителни дружества за дейност по защита на населението и инфраструктурата при кризи, породени от неблагоприятни природни или техногенни събития;

7. Усъвършенстването на процесите, по отношение дейността на ЧОД в извънредни ситуации, предполага целенасочено изменение на ограничаващите условия, обусловени от различни фактори, в това число и конкретни поправки в документи от нормативната база или създаване на нови такива;

8. Освен в липсващите в нормативно отношение регулаторни механизми, ограничаващи фактори за дейността на ЧОД при кризи могат да бъдат открити в качествените характеристики на ресурсното (*материално и финансово*) и кадровото обезпечаване, в обучението и практическата подготовка на охранителите, в двупосочната липса на интерес за публично-частно сътрудничество;

9. Конкретни насоки водещи към усъвършенстването на дейността на частните охранителни дружества при кризи могат да бъдат търсени в целенасочени промени в съществуващи нормативни, поднормативни и други официални документи имащи отношение по темата, които са обект на изследване на дисертацията;

10. Предложеният и доказано работещ (*с математическа формула*) авторски описателен модел е добра основа за бъдещо разширяване на изследването, а развития на тази база ситуационен сценарий би могъл да се ползва от бизнеса при разширяване на портфолиото от предлагани услуги, с добавяне на дейността при кризи. Изведените в следствие на анализа резултати определят едновременно практическо и научно значение на този труд;

11. Реалното прилагане на предложените в дисертацията насоки, за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи, би утвърдило значението на охранителния бизнес, като допълнителен инструмент, в полза на обществото, за защита на населението и инфраструктурата при кризи, и за гарантиране на личната и груповата сигурност, което дава основание частната охранителна дейност да бъде разглеждана като елемент от системата за национална сигурност.

ПРЕПОРЪКИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ЧОД ПРИ КРИЗИ

- Да се въведе задължително разработване на анализ и оценка на риска, както и задължително планиране за действия при кризи, за всеки един охраняван обект – необходими са промени в някои закони, като: ЗЧОД, ЗЗБ, ЗПТ, ЗУФСЗНС;
- Да се увеличи обхвата на програмата за обучение на охранителите по въпросите за действия при кризи и оказване на първа-долекарска помощ – промяната касае Наредба №9 от 4 декември 2006 г. на Министерство на образованието и науката, както и изготвената от МВР, Програма минимум за първоначално обучение на лица, заемащи длъжностите „Ръководител на охранителна дейност” и „Охранител”;
- Да се засили държавният контрол по изпълнението на учебния план и провеждането на изпит за придобиване на квалификация по професия „Охранител“ – мярката е в ресора на Министерство на образованието и науката;
- Държавата да подеме инициатива за развитие на партньорство и да се осигури участието на частните охранителни дружества в практически тренировки и учения за действия при кризи;
- Публичната власт да определи разумно, минимално ниво на почасовото заплащане, на заетите в сектора на охранителните услуги, с което да повлияе на общата мотивация за работа на заетите, а от там и на мотивацията при кризи;
- Да се използва световният опит от дейност на частни компании за сигурност при кризи, като се извлекат възможни за внедряване, при нашите условия, работещи модели.

ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията се занимава с обществено значим въпрос, който може да бъде използван от законодателната и изпълнителната власт, образователната система и корпоративния мениджмънт, трудово-посредническите институции и неправителствения сектор, от специализираните контролни и надзорни органи, висшите учебни заведения, и най-вече от фирмите опериращи на пазара за услуги за сигурност.

Научни приноси:

1. Извършен е анализ на мястото и ролята на частната охранителна дейност в системата за защита на националната сигурност с потенциал за влияние над личната и груповата сигурност. Разкрити (*описани и концептуализирани*) са нови знания и научно-приложни пътища за

идентифициране на нейната нормативна и функционална несъвършеност:

1.1. Доказани с конкретни данни са направените изводи за общото състояние на частната охранителна дейност, ресурсните (*кадрови и материални*) възможности на бранша за дейности при кризи;

1.2. Изследването на документи в институционалната рамка на частната охранителна дейност доказва неприспособността, към момента, на нормативната база по отношение дейности на охранителните дружества при кризи;

1.3. Доказано е, че целенасочената промяна на фактори от системната за частна охранителна дейност среда води до усъвършенстване на дейността при кризи;

2. Получените резултати допълват и доразвиват знанието за границите на възможните действия на частната охранителна дейност при кризи, съобразно компетенциите и нормативния регламент. Те провокират и подпомагат предприемане на следващи научни изследвания в очертаната рамка на предметната област;

3. Разработен и верифициран е набор от нови научно-приложни инструменти за изследване, анализ и оценка на състоянието на частната охранителна дейност, интерпретирани като концептуална рамка и модел за поведение на охранителните дружества при кризи:

3.1. Предложен е описателен модел за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи, чиято работоспособност е доказана в таблична форма и сравнителен анализ;

3.2. Постигнатият в следствие на модела резултат, на усъвършенстване на частната охранителна дейност при кризи, е проверен и доказан с помощта на ситуационен сценарий основан на достоверна информация;

3.3. Изведената формула за математическо изчисление, в числов израз, потвърждава работоспособността на създадения модел за усъвършенстване на частната охранителна дейност при кризи.

Научно-приложни приноси:

1. Дефиниран е нов научно-експертен подход към анализа, оценката и управлението на частната охранителна дейност. Предложени са методика за изграждане на концептуална рамка и модел в областта на управлението на частните охранителни дружества;

2. Предложен е механизъм за практическа верификация на интелектуални научно-експертни инструменти за оценка на състоянието и управлението на частната охранителна дейност;

3. Разкрити са нови направления за провеждане на бъдещи научни

изследвания и са формулирани нови актуални и значими научни задачи;

4. Крайният резултат на изследването е пряко свързан с учебните програми на висшите училища в областта на национална сигурност.

В реализирането на описаните от дисертацията препоръки е заложена перспектива за развитие на охранителния бизнес, в посока разширяване на портфолиото от предлагани услуги, с различни платени дейности при кризи.

Предложената, като насока за развитие, система за комуникация и взаимодействие между частните охранителни компании и специализираните структури на държавата е възможност, чието практическо прилагане би довело до създаване на ефективно работеща гражданска система за защита при кризи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Наблюдаваната в последните години тенденция за увеличаване на рисковете за населението и инфраструктурата в следствие на зачестили бедствия, аварии, катастрофи, и актове на терор, поставя въпроса за липсата на обучени и подготвени граждански кадри за защита от вредните влияния на изброените събития. Отговорът на този труден въпрос, пораждащ множество сложни задачи, все пак може да се дефинира, а алтернативи за решение могат да бъдат търсени в системната среда на частната охранителна дейност. Всичко това определя актуалността на темата „Усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи“.

Засегнатата проблематиката е интересна и подходяща за различни по обем и насоченост изследвания. Новаторство на представените идеи определя дисертабилността на темата, която представлява авторски принос към материята на сигурността, в нейния академичен, но и практически смисъл.

С научни методи и средства, дисертацията намира решение на формулираните задачи, а поставената цел е достигната с помощта на задълбочено изследване на възможностите за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи.

Постигнатите доказателни резултатите от анализа утвърждават частните услуги за сигурност като бранш с потенциал за влияние над баланса в състоянието на системата за националната сигурност при извънредни ситуации.

Засегнатата актуална тематика определя едновременна научна и практическа насоченост на разработката, която в бъдеще може да намери своето приложение в образователните среди, но и да стане обект на бизнес интереси, от страна на фирмите предлагащи сигурността като платена услуга.

ПУБЛИКАЦИИ

Резултати от дисертацията са публикувани:

- в научен доклад на тема: „Европа: Потенциал за дейност на частните охранителни дружества срещу глобалните заплахи“, в сборник научни трудове от Международна научна конференция „Европа: Глобални заплахи и интегрирана сигурност. Сигурност в Черноморския регион“, с анотация на английски език, от 2017 г., с обем от 12 страници;
- в научна статия на тема: „Насоки за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи“, в списание „Сигурност“, от месец август 2017 г., с обем от 7 страници;
- в научно есе на тема: „Кибер сигурност. Една различна гледна точка“, в сборник с есета от Младежки дискуссионен форум „Младите хора и сигурността“, от 2017 г., с обем от 8 стр.

СПИСЪК НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ИЗТОЧНИЦИ

Монографии, книги и учебници:

1. Бахчеванов, Г., *Система за национална сигурност*, С., ВА „Г. С. Раковски“, 2008 г.
2. Георгиев, Х., *Политика на сигурност на Република България в началото на XXI век*, „Нов Български университет“, С., 2011 г.
3. Дойков, Н., *Противодействие на тероризма*, С., 2011 г.
4. Дойков, Н., *Оцеляване в терористична среда*, С., 2013 г.
5. Досев, Н., Христов, Х., *Основи на охранителната дейност*, „Константин Преславски“, Ш., 2015 г.
6. Иванов, Хр., Н. Арабаджийски, *Частна охранителна дейност*, Феня, С., 1997 г.
7. Иванов, Хр., *Охранителният бизнес*, Албатрос, С., 2002 г.
8. Иванов, Хр., *Бизнесът – частна охранителна дейност*, Албатрос, С., 2005 г.
9. Иванов, Хр., *Частните охранителни услуги в Европа*, АМВР, С., 2006 г.
10. Иванов, Хр., *Сигурността на малките и средните предприятия в България. Стандарти.*, ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 2012 г.
11. Йончев, Д., *Равнища на сигурност*, „Нов Български университет“, С., 2008 г.
12. Йончев, Д., *В търсене на сигурността*, „Нов Български университет“, С., 2014 г.
13. Каракънева, Ю., *Киберсигурност. Основни аспекти*, Авангард прима, С., 2013 г.
14. Тофлър, А., *Третата вълна*, „Яворов“, С., 1991 г.

Научни доклади и статии:

1. Асенов, Д., *Европа: Потенциал за дейност на частните охранителни дружества срещу глобалните заплахи*, Сборник научни трудове от Конференция „Европа: Глобални заплахи и интегрирана сигурност“, Научно-технически съюз по машиностроене „Индустрия 4.0“, С., 2017 г.
2. Асенов, Д., *Насоки за усъвършенстване на дейността на частните охранителни дружества при кризи*, списание „Сигурност“, 08.2017 г.
3. Асенов, Д., *Киберсигурност – една различна гледна точка*, Сборник с есета на участници в Младежки дискуссионен форум „Младите хора и сигурността“, НБУ, С., 2017 г.
4. Дойков, Н., *Политики и практики при подготовката на корпорациите за оцеляване при терористична атака*, Наука образование, сигурност, НБУ, С., 2013 г.
5. Дойков, Н., *Антитерористичен мониторинг в частната сфера*, Реформите в системата за национална сигурност на Република България, НБУ, С., 2014 г.
6. Иванов, И., *Частната охранителна дейност в България по пътя на реформите*, Реформите в системата за национална сигурност на Република България, НБУ, С., 2014 г.
7. Иванов, И., *Публично-частното сътрудничество във вътрешната сигурност*, Наука образование, сигурност, НБУ, С., 2013 г.
8. Иванов, Т., *Стандартизация на дейността на частните доставчици на услуги за сигурност*, Реформите в системата за национална сигурност на Република България, НБУ, С., 2014 г.
9. Иванов, Х., *Компетентности, правомощия и компетенции на органите, опазващи обществения ред в държавната и частната правоохранителни системи*, Реформите в системата за национална сигурност на Република България, НБУ, С., 2014 г.
10. Иванов, Хр., *Тенденции за развитие на частната охранителна дейност*, АМВР, С., 2006 г.
11. Иванов, Хр., *Стандартизация, стандарт и сертификация на регулаторите на бизнес сигурността*, Сборник доклади от научна конференция „Мениджмънтът в динамично променящата се среда за сигурност“, 2001 г.
12. Иванов, Хр., *Предмет на фирмената, корпоративната и бизнес сигурността*, списание Сигурност, бр. 4, 2012 г.
13. Иванов, Хр., *Същност на сигурността*, списание Сигурност, бр. 6, 2012 г.
14. Лечева, М. *Възникване и развитие на частната охранителна дейност в България. Актуални проблеми*, Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“, кн. 19, 2012 г.
15. Павлова, Р., *Концепция за развитие на законодателството по отношение на частната охранителна дейност*, Наука образование сигурност, НБУ, С., 2013 г.

16. Трифонов, Т., *Размишлявайки върху Закона за частната охранителна дейност*, Реформите в системата за национална сигурност на Република България, НБУ, С., 2014 г.

Документи (нормативни, поднормативни и други документи):

1. Асенов, Д., *Протокол за извършено охранително обследване на Нов български университет*, „СОТ“ ЕООД, 2018 г.
2. Асенов, Д., *План за организацията на охранителната дейност и функционалните задължения на охранителите в Нов български университет*, „СОТ“ ЕООД, 2018 г.
3. Асенов, Д., *Правилник за организацията на пропускателния режим в обект с физическа охрана*, Нов български университет, „СОТ“ ЕООД, 2017 г.
4. *Бяла книга за критичната инфраструктура на CoESS*, 2010 г.–2016г.
5. *Годишен план за 2014 г. за изпълнение на Националната програма за защита при бедствия 2014 – 2018 г.*
6. *Годишен план за 2015 г. за изпълнение на Националната програма за защита при бедствия 2014 – 2018 г.*
7. *Годишен план за 2016 г. за изпълнение на Националната програма за защита при бедствия 2014 – 2018 г.*
8. *Годишен план за 2017 г. за изпълнение на Националната програма за защита при бедствия 2014 – 2018 г.*
9. *Директива 2008/114/ЕО на Европейския съюз*, Официален вестник на ЕС, 23.12.2008 г.
10. *Закон за защита при бедствия*, ДВ, бр.102, 19.12.2006 г.; изм. и доп., ДВ, бр. 97 от 05.12.2017 г.
11. *Закон за частната охранителна дейност*, ДВ, бр.15, 24.02.2004 г.; изм. и доп., ДВ, бр.10 от 30.01.2018 г. – отменен.
12. *Закон за частната охранителна дейност*, ДВ, бр.10, 30.01.2018 г. – нов.
13. *Закон за противодействие на тероризма*, ДВ, 103, 27.12.2016 г.
14. *Закон за отбраната и въоръжените сили*, ДВ, бр.35, 12.05.2009 г.; изм. и доп. ДВ, бр.7 от 19.01.2018 г.
15. *Закон за МВР*, Обн. ДВ. бр.53 от 27.06.2014 г., изм. ДВ. бр.48 от 08.06.2018 г.
16. *Закон за обществените поръчки*, ДВ, бр.28, 06.04.2004г., отм. ДВ. бр.13 от 16 Февруари 2016 г.
17. *Закон за обществените поръчки*, Обн. ДВ. бр.13 от 16.02.2016 г., влиза в сила от 15.04.2016 г., изм. ДВ. бр.7 от 19.01.2018 г.
18. *Закон за опазване на обществения ред при провеждането на спортни мероприятия*, ДВ, бр.96, 29.10.2004 г., изм., ДВ, бр.10 от 30.01.2018 г.
19. *Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност*, ДВ. бр.61 от 11.08.2015 г.

20. *Закон за националната система за спешни повиквания с единен европейски номер 112*, ДВ, бр.102 от 28.11.2008 г., изм. ДВ, бр.97 от 05.12.2017 г.
21. *Закон за професионалното образование и обучение*, ДВ, бр.68 от 30.07.1999 г., изм. ДВ, бр.7 от 19.01.2018 г.
22. *Закон за сметната палата*, ДВ, бр.12 от 13.02.2015 г., изм. ДВ, бр.7 от 19 Януари 2018 г.
23. *Концепция за националната сигурност на Република България*, ДВ, бр.46, 22.04.1998 г.
24. *Наредба за възлагане на малки обществени поръчки*, ДВ, бр.84, 27.09.2004 г.
25. *Наредба №9 от 4 декември 2006 г. на Министерство на образованието и науката за придобиване на квалификация по професия "охранител"*, ДВ, бр.13, 09.02.2007 г.
26. *Национална програма за защита при бедствия 2014 – 2018 г.*, приета с Решение № 270 на Министерския съвет от 07.05.2014 г.
27. *Наредба за условията и реда за провеждането на периодично обучение и инструктаж по ЗБУТ*, ДВ, бр.102, 22.12.2009 г.
28. *Наредба за условията и реда за функциониране на националната система за ранно предупреждение и оповестяване на органите на изпълнителната власт и населението при бедствия и за оповестяване при въздушна опасност*, ДВ, бр.20 от 9.03.2012 г., изм. ДВ, бр.60 от 22.07.2014 г.
29. *Национална програма за защита при бедствия 2009 – 2013 г.*
30. *План за защита при бедствия, аварии и заплахи от терористичен акт в Нов български университет*, НБУ, 2016 г.
31. *Правилник за организацията и дейността по предотвратяване и ликвидиране на последствията при бедствия, аварии и катастрофи*, приет с ПМС №18 от 1998 г., ДВ, бр.13, 03.02.1998 г.
32. *Постановление № 181 на МС от 20.07.2009 г. за определяне на стратегическите обекти и дейности, които са от значение за националната сигурност*, ДВ, бр.59, 28.07.2009 г.
33. *Програма минимум за първоначално обучение на лица, заемащи длъжностите „ръководител на охранителна дейност” и „охранител”*, Академия на МВР, утвърдена от Директора на ГДОП на МВР на 05.01.2012, рег. № К-721 от 09.01.2012 г.
34. *ПРОЕКТ ВГ051Р0001-2.1.06. “Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”*, БСК, Секторен анализ на икономически сектор „Дейности по охрана и разследване“, <http://www.bia-bg.com/> - 2016 г.
35. *ПМС №70* от 27.03.2009 г, обн. ДВ бр.26 от 07.04.2009 г.
36. *Стратегия за национална сигурност на Република България*, приета от НС на 25.02.2011 г.

37. *Стратегия за намаляване на риска от бедствия 2014-2020 г.*, приета с Протокол № 15.19 на Министерския съвет от 16.04.2014 г.
38. *Споразумение за сътрудничество и взаимодействие между НАФТСО и НБАПАБ*, 01.04.2006 г.
39. *Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване”* - http://bkos.org/language/bg/uploads/files/news_1/news_6ed5a4cdceadd058d741ee1afd5953c6.pdf, 2018 г.
40. *ISO/IEC 27001*;
41. *ISO/IEC 27032*;
42. *Living with Risk, A global review of disaster reduction initiatives, Inter-Agency Secretariat of the International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR)*, 2004.

Периодични издания и лекционен материал:

1. *Бюлетин на НАФТСО*, месечни издания.
2. Бахчеванов, Г. *Лекции и презентации от курсове по докторска програма на НБУ „Стратегии и политики на сигурност“*, 2017 г.
3. Георгиев, Х., *Лекции и презентации от курсове по докторска програма на НБУ „Стратегии и политики на сигурност“*, 2017 г.
4. Йончев, Д., *Лекционни материали от курсове по докторска програма на НБУ „Стратегии и политики на сигурност“*, 2017 г.
5. Радулов, Н., *Лекционни материали от курсове по докторска програма на НБУ „Стратегии и политики на сигурност“*, 2017 г.

Интернет страници и статии:

1. <https://www.sot.bg/>, 2018 г.
2. <https://vipsecurity.bg/>, 2018 г.
3. <http://www.naftso.org/>, 2018 г.
4. <http://www.academy.mvr.bg/default.htm>, 2018 г.
5. <http://www.bia-bg.com/news/400>, 2018 г.
6. <http://www.coess.org/>, 2018 г.
7. http://www.naftso.org/language/bg/uploads/files/documents_0/document_ae69b4e9779cc1c3d50339bf937c80ed.pdf, 2018 г.
8. [file:///C:/Users/Dell/Downloads/ff-2013-private-security-services-in-europe-coess-facts-and-figures%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Dell/Downloads/ff-2013-private-security-services-in-europe-coess-facts-and-figures%20(1).pdf), 2018 г.
9. <http://www.nsi.bg>, 2018 г.
10. http://www.nspbzn.mvr.bg/Strategicheski_dokumenti/default.htm, 2018г.
11. http://gdnп.mvr.bg/Administrativni_uslugi/Chastna_ohranitelna_deinost/validni_li_cenzi.htm, 2018 г.
12. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-605_en.htm?locale=en, 2018 г.
13. <http://bibliotekata.info/arhiv/sot161/br109/#2/z>, 2018 г.

14. <http://www.navet.government.bg/bg/registar-na-tsentrovete-za-profesiona/#>, 2018 г.
15. <http://www.iksbg.com/documents-menu/analyses-menu/181-bg-analizes.html>, 2018 г.
16. <http://www.referati.org/vzaimodeistviето-mejdu-publichniq-i-chastniq-sektor-v-ohranitelnata-deinost/96365/ref/p52>, 2018 г.
17. http://www.cisworldservices.org/about_us/history.html, 2018 г.
18. <http://www.sterlingprotective.com/news/natural-disasters-emergency-preparedness-1/>, 2018 г.
19. <http://www.bizfilings.com/toolkit/sbg/office-hr/security-and-insurance/business-security-measures-disaster-planning.aspx>, 2018 г.
20. [http://www.misrar.nl/UserFiles/File/MiSRaR%20brochure%20I%20risk%20assessment%20Bulgarian\[1\].pdf](http://www.misrar.nl/UserFiles/File/MiSRaR%20brochure%20I%20risk%20assessment%20Bulgarian[1].pdf) – *Оценка на риска: Практически уроци от Европейския съюз – брошура 2018 г.*
21. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bjs/grants/232781.pdf>, 2018 г.
22. <http://www.security.bg/novini/sviat/aspekti-na-chastnata-ohranitelna-dejnost-v-sasht>, 2018 г.
23. <http://www.security.bg/novini/sviat/chastnata-ohranitelna-dejnost-va-v-velikobritaniya>, 2018 г.
24. <http://www.security.bg/novini/sviat/za-chastnata-sigurnost-v-germaniya>, 2018 г.
25. <http://www.sot.bg/info/?p=1>, 2018 г.
26. <http://www.security.bg/ekspertno/aktualni-problemi-v-normativnata-baza-na-chastnata-ohranitelna-dejnost>, 2018 г.
27. <http://www.navet.government.bg/bg/statistika-na-obuchenite-litsa/>, 2018 г.
28. <http://www.novavizia.com/swot-analiz/>, 2018 г.
29. https://www.mindtools.com/pages/article/newTMC_09.htm, 2018 г.
30. <http://tuj.asenevtsi.com/Inf%20sistem/ISO26.htm>, 2018 г.
31. <https://fakti.bg/bulgaria/232788-16-april-1925-g-atentatat-v-carkvata-sveta-nedela>, 2018 г.
32. <http://www.parliament.bg/>, 2018 г.
33. <http://dv.parliament.bg/DVWeb/index.faces>, 2018 г.